

Píše Libuše Heczková

(E*forum, 26. 03. 2014)

Verše Čechám / Стихи к Чехии Марины Цветаевой v paralelní česko-ruské edici vydala Slovanská knihovna (Národní knihovna ČR) na počátku roku 2014 jako svoji sedmdesátou třetí publikaci. Malá kniha (95 stran) poezie psané v letech 1938–1939 se dnešními dny nečekaně aktualizuje a připomíná nejen jednu z nejvýznamnějších osobností moderní literatury 20. století, ale také její vnitřní, osobní protest proti tragédii jednoho národa. Básně, které naplnily svazek, vznikly „eruptivně stejně jako její milostná poezie“, jak píše Vladimír Svatoň v doslovu. Cvetajevová, zažívající osobní krizi, se v rétorických Verších Čechám, které se nepřilíší podobají fragmentární, oxymórní a kakofonické poezii jejího vrcholného období, rytmizované spíše jako křik než plynutí, vyrovnávala s tíživými paradoxními pocity mezi obdivem k německé kultuře (připomeňme jen její hluboký vztah k Raineru Marii Rilkevi) a znechucením z politiky a jednání Německa. Verše Čechám jsou spíše jakými rozbuškami, jednoznačnými výzvami k odbojnosti.

Marina Cvetajevová v Československu žila v letech 1922 až 1925, pobírala malou podporou československé vlády, která však nestačila na standard předrevoluční inteligence. První republika jí nebyla příliš blízká, měla zde jen málo přátel a cizí jí byla i svého druhu optimistická atmosféra. V básních Čechám se však najednou ocitla této zemi intimně blízko. Čechy – ohrožené místo – se jí vybavují dokonce jako kolébka syna Georgije. Stávají se zemí ztracenou a zatracenou, která by se však měla bránit před hanbou („позор“) Německa. Marině Cvetajevové se v radikalitě básnického gesta zdá, že porobená země příliš mlčí.

Vladimír Svatoň, jehož předmluva stručně a přesvědčivě shrnuje historii veršů a „český“ život básnířky, spojuje poezii Cvetajevové s některými filosofickými kontexty a specificky s konceptem euroasijství, oblíbeným mezi ruskou emigrací, akcentujícím Rusko jako svébytnou zemi, ani evropskou, ani asijskou. Verše Čechám ovšem nezní vůbec těmito tóny. Jsou to básně psané malé evropské zemi, ohrožené mocí, která je mimo kategorie a souvislosti ruské filosofie a ideálů emigrantky. Jsou to verše úcty a výzev k hrdinství. Hrdinná, byť jednotlivá vzpoura nemůže být zapomenuta, a před žádným zlem nelze kapitulovat, i když není dávno nic a nikdo, kdo by mohl garantovat řád. I marná vzpoura je vzpourou smysluplnou – a tu Cvetajevová přijímá i s důsledky.

Verše Čechám psala Cvetajevová v Paříži. Pobyt básnířky v tomto městě byl velmi „chudobný“, a nakonec se stal i nesnesitelným. Její muž Sergej Efron jako sekretář svazu vyhnanců, kteří se rozhodli pro návrat do Ruska, se podílel na vraždě sovětského diplomata iniciované sovětskou kontrarozvědkou a následně byl tajně odvezen do

vlasti. Marina Cvetajevová se vrátila také. Cesta do Sovětského svazu v roce 1939 byla však počátkem konce. Efron byl v roce 1941 zastřelen. Starší dcera Ariadna uvězněna a Marina se synem poslána do tatarské Jelabugy, kde v srpnu téhož roku v zoufalství spáchala sebevraždu. Georgij posléze musel narukovat a byl zabit v roce 1944. O dědictví Cvetajevové se po válce starala jediná přeživší – dcera Ariadna.

Verše Čechám vyšly rusky poprvé jako celek v roce 1965, některá čísla se objevila již v padesátých letech. Barvitá historie překladů tohoto souboru doplňuje osud originálů. První překlad básně z cyklu (Jeden velitel) se bez udání překladatele objevil poněkud překvapivě v časopise Československý voják již v roce 1957. Většinu veršů jinak od šedesátých let přebásňovala Jana Štroblová. Jiří Turek, překladatel cyklu, který představila Slovanská knihovna v pečlivě připraveném vydání až letos poprvé kompletně, se začal překlady zabývat po roce 1968 a jejich celek podal v roce 1978 do překladatelské soutěže; na vydání tedy čekal dlouho. Jeho překlad patří k poměrně zdařilým pokusům o převod díla Mariny Cvetajevové do češtiny. Sice poněkud zdůrazňuje rétoričnost, avšak na rozdíl od překladů Jany Štroblové není přetížen rozbujelou metaforikou na jedné straně a návodnou doslovností na straně druhé. Turek se snažil zachovat údernost a elipitičnost. Cvetajevové originální verše jsou rytmičtější a významově a onomatopoicky vzrušivější, ale v překladech stále čteme původní radikalitu a eruptivnost. Někdy se Turkův překlad snaží vyjít vstříc rýmům Cvetajevové, a přitom odhaluje dobu svého vzniku: „А в сердцах смиренных českых / гнева / гром: / где / мой / дом?“ překládá: „mírná česká srdce láme / hromu hněv: / Spí / lví / řev“. Ztráta prostoru byla nahrazena ztrátou síly a sebevědomí. Letošní vydání Veršů Čechám je důležitým, byť drobným připomenutím svobodomyšlné části ruské meziválečné kultury a také jiného Ruska, než jaké se nám dnes ukazuje.

www.ipsl.cz